

Veliko, ali clo vse je na tem ležeče, de se posejani razorčki le kar je prav, ne preveč ne premalo, z zemljo potrosijo, in dobro in varno z vejicami pokrijejo; — zakaj pod njimi zemlja delj časa mokroto obderži, in zraven tega vejice tudi ptičam seme zobati branijo, kali semena in v prvi mladosti drevesca pred soncam in plohami obvarjejo. Kader so o kresu drevesca nekoliko zrastle, se vejice odzdignejo in v verste med razorčkam navpik v tla zataknejo, de tako šibkim rastljinam v polétni vročini potrebno senco delajo.

(Dalje sledi.)

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke boršte spreoberniti.

Spisal A. Fleišman.

(Dalje.)

Za ahacam se zamore priporočiti bela murba (weisser Maulbeerbaum, morus alba), ktera 15 do 20 čevljev visoko zraste in nar boljši perje za rejo svilnih gosenc daje.

Ti se pridruži černa murba, (schwarzer Maulbeerbaum, morus nigra), ktera še višji zraste, 30 do 40 čevljev visoko, in se rabi kakor poprejšnja. Z njenimi jagodami se dajo tudi vina čistiti in postanejo dobriga okusa. Obe plemeni se daste še za več družih reči rabiti.

Za temi drevesi se verstí recljasti hrast, (Stiel-Eiche, quercus pedunculata), kteri zraste od 100 do 180 čevljev visok in doseže starost od 300 do 500 lét; korist tega dervesa je velika.

Enak recljatimu hrastu je grozdnati hrast (Trauben-Eiche, quercus robur), ki med vsimi hrasti nar viši starost doseže, 400 do 600 lét, in 100 do 120 čevljev visok postane.

Zraven teh so še mehko-dlaknati hrast (weisshaarige Eiche, quercus pubescens); — cer (Burgunder-Eiche, quercus cerris) in pa avstrijski hrast (österreichische Eiche, quercus austriaca), ki vsi zavolj velike koristnosti zaslužijo, de se po želodu prav pridno zasejejo in obdeljujejo.

Če pogledamo v stare čase nazaj, kteri nam pokažejo, de je bil na Krasu nekaj mogočin hrastov gojzd, nam to očitno kaže, de se zna, kar je bilo, kadaj zopet biti.

Nadalje se priporočuje:

Bukev (gemeine oder Wald-Buche, fagus sylvatica); ona dorase visočino od 100 do 130 čevljev in je zavolj njeniga lesá, kakor tudi zavolj sadniga zernja eno nar koristniših, v rasti nar lepših in med boršt-nimi dervesi nar imenitniših dervés. Bukev da narboljši les za kurjavo, ki se tudi za brez števila veliko reči podela. Po spričevanju Virgilija je bilo nekaj vse hišno in tudi drugo orodje Rimcov iz bukoviga lesá. Njeno oglje da nar hujši vročino, 10 vaganov (mecnov) tega oglja da nek 4 cente potašlja. — Njeno zernje da dobro pičo za živino, posebno za prešiče, in veliko olja dobriga okusa, ki se da prav dolgo hraniti. Množi se po zernju, in nar bolje ga je v jesenu sejati.

Beli gaber (gemeine Hainbuche), carpinus betulus); les tega drevésa je za kurjavo in oglovje grozno dober, in se za vse rabi, kar ima dolgo terpeti in močno biti. Zraven tega se tudi posebno perporočuje za žive meje in plotove.

Za tem se verstí in priporoči gabrovna ali černi gaber, (gemeine Hopfenbuche, ostrya carpinifolia), ki veliko hitrejši raste, kakor poprejšnji beli gaber, scer se pa tudi ravno tako rabi. — Oba se po semenskim zernju množita in o jeseni sejata. —

(Dalje.)

Kakó Kitajci za gnoj skerbé.

Ni ga ljudstva, kakor so Kitajci (Kinezje). Mar-sikteri se bo smejal, slišati, kaj Kitajci za gnoj vgan-jajo. Ko je prišel Angležki poslanec Lord Amhorst s svojimi ljudmi v Peking (poglavitno Kitajsko mesto), so Kitajci zmiram za njimi bili, in vsaciga spremili, če je šel svojo potrebo opraviti. V Pekingu nimajo straniš (sekretov), ampak velike perstene posode, kjer clo-veško in živinsko blato, in kar se scer v kuhinji preč verže, nabirajo. Je posoda polna, se berž prodá ali za sočivje zamenja. Tisti vozički, na kterih sočivje v mesto vozijo, pripeljejo vselej mehkiiga gnoja domú za verte. Rožnina, kosti, saje, pepél, perje, dlake — vse se za gnoj porabi. Brivci, ki tudi lasé strižejo, jih nabirajo v ža-kelej in prodajajo vertnarjem, zato tudi zastonj ljudi strižejo. — Pri ti veliki skerbi za gnoj ni čuda, de je njih polje tako neizrečeno rodovitno.

Slovenci! posnemajte Kitajce.

100 cekinov!

Svitli nadvojvoda Janes so že v letu 1846 zasta-vili 100 cekinov tistimu v darilu, ki bi na naslednje vprašanje nar boljši odgovor dal: „Kaj je tega krivo, de so posli vedno slabeji, in s čim bi se dala ta napaka, ki je kmetijstvu v veliko škodo, odverniti?“ — Nihče dosihmal še ni na to vprašanje také odgovoril, de bi bil teh 100 cekinov zaslužil.

Nasvèt novih mesečnih imén za vse Slovane.

Slovani imamo, kakor je znano, razun 12 latin-skih, 34 mesečnih imén. To nadlogo odpraviti, so se od več strani mnogi sveti zaslišali; tode potrebam niso zadostili. Zdelo se mi je, de ti, ki so hotli pripravne mesečne iména dobiti, jih niso po pravi poti iskali. Zato sim poskusil, na novi podlagi, po novim zmislju za veselno slovansko rabo perpravne mesečne ime-na osnovati. Moje premišljevanje me je nasledeče na-potilo:

I.

Od štirih létnih časov se trije, namreč: léto, jesen, zima v vsih slovanskih narečjih enako gla-sijo. Samo tisti létni čas, ki po zimskim spanju vso natoro v novo oživí, to je spomlad, ima razne iména; postavim per Slovencih: spomlad, vigréd, pri Ilir-jih proléto, per Poljih wiosna, przednowek, per Čehih wesna, jaro, per Serbih proletje, ino per Rusih wesna. Ker pa ta različnost imén za eno ino tisto reč vesolni vzajemnosti in zedinjenju škodje, ino razumnost med narečji zlo moti, tedaj svetjemo, posebno v našo prihodnjo rabo ta létni čas tako ker-stiti, de bo vsim umeven, zraven tako osnovan, kakor se v djanju pokaže, namreč: ker on vso natoro v novo oživí, bi bil oživni létni čas, ali oživén imenovati. Tedaj naznanimo za našo daljno dodélo 4 létne čase: oživén, léto, jesen, zima.

II.

Vsaki teh 4 létnih časov se v 3 enake oddelke razdelí, tako de prvi oddelk začetku, drugi sredi, in tretji končavi létniga časa spada. Te oddelke mes-ce imenujemo.

Tedaj pristojé vsakimu létnimu času trije mesci, zato imamo: tri oživne, tri jesenske, ino tri zimske mesce.

Ti trije mesci pa vsaciga létniga časa se morajo kakor v natori, tako tudi z besedo med sabo razločiti. Vsak mesec mora svoje različno imé imeti. Gotovo je nar bolj perpravno, umevno in naravno, če jih pe-tem, de prvimu začetek, drugimu sredi, in tret-

jimu končanje létniga časa pristojí, tudi v besedílu razločimo. Po tem takim je prvi mesec, ker létni čas začne, nar prvi, zgodni ali rani mesec, drugi je sredni, in tretji je, ker létni čas konča, nar poznejši mesec eniga posebniga létniga časa.

I. Zaúmen, de je en mesec rani ali sredni ali pozni se z enakimi besedami: rano, sreda, pozno — to pa

II. de je vsaki teh mescov eniga posebniga, tedaj različniga létniga časa se lahko z imenam ravno tega létniga časa, — tedaj obojno z perpravno sklenitvo obojnih besedí lepo zaznamva. Če se po tem vodílu rano, sreda, pozno z imenam létnih časov perpravno sklenejo, se dobijo vsi mesci posamesnih létnih časov, ino celiga léta skupej po ti nasledbi:

ožíven	}	Ranožíven — rz.	}	Ranojesen — rj.
		März		September
		Sredozíven — sz.		Sredojesen — sj.
léto	}	April	}	October
		Poznožíven — pz.		Poznojesen — pj.
		May		November
		Ranoléten — rl.		Ranozimen — rz.
		Juni		Dezember
		Sredoléten — sl.		Sredozimen — sz.
Juli	Jänner			
}	}	Poznoléten — pl.	}	Poznozimen — pz.
		August		Februar

Če pa to naznaniti hočemo, de se o prvem mescu létni čas začne in njega veljava zmirej bolj raste, tedaj rast zadobí; — de v drugim mescu svojo nar večí moč, ali verhno moč razodene, — ino de v tretjim mescu létni čas od svoje nar vikši stopnje odjenjuje, ino odpada, tako dobimo po prejšnjim vodílu te perpravne iména: Rastožíven, Verhožíven, Padožíven, — Rastoléten, Verholéten, Padoléten, — Rastojesen, Verhojesen, Padojesen, — Rastozimen, Verhozimen, Padozimen, ali v drugi podobi: Oživnorast¹⁾, Oživnoverh, Oživnopad, — Létorast, Létoverh, Létopad, — Jesenorast, Jesenoverh, Jesenopad, — Zimnorast (Zimorast), Zimnoverh (Zimoverh), Zimnopad (Zimopad).

I. Z povzemo teh mesečnih imén se spomin létnih časov sam od sebe v človeku obudí, živo ohrani, ino že per golim zreku mesečniga iména se hitro razvidi, kterimu létnimu času kak mesec perstojí, kar se per dozdnih le malo, per latinskih iménih clo ni moglo zgoditi. Če se ranozimen zasliši, se že razun tega, de se spomin létnih časov obudí, pri ti pričí vé, od kteriga létnih časov je govorjenje.

II. Gledé posamesnih mescov je izobraženimu, kakor tudi prostimu človeku lahko razvidno, prvič: V kteri posebni létni čas kak mesec spada in drugič, kteri mesec med tistimi tremi je, ki se posebnimu létnimu času prištejejo. Če sredozimna bereš, ti že beseda sama pové, od kteriga létniga časa je govor, ino tudi hitro razločiš, kteri mesec med tremi tistiga létniga časa je imenovan. Tukaj 2. ali sredni mesec zimskiga časa.

III. Te mesečne iména niso preveč splohne, kjer se po njih prvič posamesni létni časi med sabo, ino drugič tudi njih začetik, sreda in končava živo naznanijo, kakor jih v vsih slovanskih deželah ali po natori, ali po koledarju razločim. Zraven pa tudi

¹⁾ Te besede se, de je vsim narečjem enako vstreženo, po staroslovensko sklanjajo; postavim: Ranožíven, rod. ranožívna, dajav. ranožívnu. Sredolétna. Poznozimnu i. t. d.

²⁾ Namesti oživnorast bi bilo tudi jarorast, jaroverh, jaropad, dovelj dobro. Jaro je v českim in poljskim narečju razun wesna ino wiosna za spomlad navadno, v drugih narečjih pa v enakih ali podobnih zavmenih znano ino rabljeno, postavim per Slovincih jarožito i. t. d.

niso predelječ v enostranost ino zmotljivost dognane, kakor postavim: Cveten, Červen, Serpen, Listopad, Mlatnik, Veterniki. t. d. — Taka naznava se preveč na tesno podnebje ozira, ino se per obširni obmeji slovanske lastnine clo rabiti ne more. Akoravno létni časi pri obilni širjavi slovanske omeje v téh ali drugih deželah z različno močjo in veljavo nastopijo, tako se vender povsod, ker se létni časi ali v naravi, ali po koledarju razločijo, tudi njih začetik, sreda ino končanje dostojno razloči. To pa kolikor je brez splohnosti ino enostranosti mogoče, gori nasvetovane mesečne iména pripravno naznanijo.

IV. Te mesečne iména ne delajo, gléde na ptuje mesečne iména družih jezikov, nobene zmešnjave ino spodtike. De je ptujec le toliko izobražen ino prebrisan, de prevdariti zna, kteri njegovih mescov v začetik, sreda ali končavo létniga časa spada, tudi hitro vidi, kteri naših imen se k negovim enako povzamejo.

V. Ta zaznava je čisto slovanska. Samesne besede, rano, sreda ino pozno — rast, verh, pad, — so ravno tako per Ilirih kakor per Slovincih, per Poljcih kakor per Čehih, per Rusih kakor per Serbih v ravno tem poménu, v kterim jih tukej rabimo, dobro znane, ne samo v pisarií, ampak tudi v občim prostim govorjenju. Tudi staroslovenšini ni nobena teh besed ptujka. Ne more se odreči, de bi tudi druge besede ino druga podoba v ta namen enimu ali drugimu bolj ali menj dopadle. Tode gledati se mora, de so lepoglasne, porabljive, de so v vsih narečjih znane, de nobene zmote ino dvojljivosti ne delajo. Gledati se mora, ali vsim potrebam zadostijo. Tako postavim je, mladožíven lepo; ali „mladoleten“ je za jugoslovane, Ilirce ino Dalmatince zmotljivo, dvojljivo, ker per njih mladoléto — novi léti v zimskim času poméni, i. t. d. Tudi imajo gor nasvetovane iména to dobro lastnost, de se v drugih narečjih skorej prav nič, posebno kar glasnike zadéva, ne spremené. Tudi četožíven, sredozíven, koncožíven bi napčno ne bilo i. t. d.

VI. Te iména hitrimu previdu, djanski rabi ino lahkimu spominu zlo služijo. Koliko se novincam perporočujejo, se iz tega vidi, de te iména vsak, ki jih enkrat zasliši, tudi vse, ali, kakor se posamesni létniga časa, ali pa vsih 12 skupej po versti, sledijo, brez spodtike ino truda lahko ponavljajo. Nastop létnih časov se z besedo sam napové. Tudi enaki zreki so med ljudstvam dovelj znani, postavim: sredozimski smenj, pozna jesen i. t. d.

VII. Tudi slovansko v zajemnost te mesečne iména močno podpirajo, ker je tukej vsim Slovanam po vsih narečjih enako vstreženo. Nobenimu ni v prednost, ali v škodo družiga kaj odvzetiga, pa ni tudi nobenimu nič prav noviga, neznaniga dano, kjer so se te besede ali za te, ali za enake ino podobne zavmene po vsih narečjih v pisarií kakor v splohnim govorjenju že dostojno ino davno rabile. Tedaj imajo tudi v tem imenitnim oziru lastnost vesolne slovanske povzeme.

Te prednosti in lastnosti nasvetovanih mesečnih imén so me spodbodle, jih v spregled ino rzsodbo svetu izročiti.

Skušal sim namreč, jih iz slovanske lastnine perpravno povzeti. Scer jih je dosti, ki povzemo latinskih imén, samo zavolj hitriga, pa tudi slepiga — zjedinjenja svetujejo. Zedinjenje se scer po latinskih iménih zgoditi zamore. Tode te iména so Slovanu ptuje, nerazumljive, nedomače, ne slovanske ino tudi lahkimu spominu, hitrimu sprevidu, djanski rabi ino natorni neznavi ne služijo. Januar, Martius, Julius, Augustus i. t. d. se vežejo s posebno rimsko zgodovino in njih malikovanjem, tode našo zgodovino v slovenstvu nobene natorne vteke in zveze ni-

majo, tedaj zmirej ptuja kljuka ostanejo, na katero bogatost, gladkost ino okroglost domačiga jezika obešati hočejo.

Če latinske iména povzamemo, se bomo le na ptuji podlagi, s ptujim nerazumljivim pomočkam zjedini- nili. Tudi bi bilo nespametno, zdaj h latinskim imé- nam perbežati, ko jih Serbi ino Rusi, kateri zmirej bolj marljivo ptuje blago odberajo ino popušajo, sami s slo- vanskim premeniti hočejo. Tedaj se vesolni povzemi latinskih mesečnih imén vpreti moramo, ako Slovani zedinjenje na domači podlagi z lastnimi perpomočki, s slovansko lastnino doveršiti hočemo. Jernej Lenček.

Misel o musealnem društvu.*)

Kamenena hmota¹⁾ se čisto in krasno glati²⁾, rast- ljina lepo raste, živčno ustrojstvo³⁾ se življenja obra- duje, kader so isti pomeri nazočni in združeni. Ravno to veljá o življenju rodine, tovarštva. Podjarmeni Slo- venec pravi: „da bi bila le edinost med nami, in blagor nam.“ Ni davno, kar se je glas o združenju Slovincov odmeval. In res česar je za življenje posebej potrebno, je treba tudi k občnemu, duševnemu življenju. Duševno življenje obsežuje vede, umetnosti. Tudi u beli Lju- bljani se duševniga življenja dosti kaže, — ali ko ve- jice same brez ukoreninjenja in debeline. Kmetijsko druš- tvo za se, slovansko društvo samotno, dogodivšino druš- tvo ravno tako, prirodospitno društvo u tihem in sa- motno — vse le za se, in nazadnje le malo koristi. Tako se je tudi drugim narodam godilo, in nekterim se še zdej godí. Postale so akademije⁴⁾, na priliko: Pariška, Petrogradska, Berolinska, Monakovska; dru- god spet musealna⁵⁾ društva z različnimi oddeli. Res je, da so nektele samo tovarne in tudi malo ko- ristne, ali one so vse prevrate prestale in velikansko življenje se javi. Dosti predsodkov se bo o tem slišalo, ali po pravim precenenju bodo zginili. Vitesl. Ž.

Zastran pripravnosti slovenskiga jezika za sodnijske zapisnike.

Z velikim velikim začudenjem se je sploh unidan v Dunajskim vradnim časniku v nevradnim oddelku raz- jasnenje bralo, zakaj de se še zdej ne dajo sodijski zapisniki (protokoli) v slovenskim jeziku pisati. Preden to razjasnenje presodimo, ga podamo bravcam v slo- venskim jeziku:

„Na Krajskim“ — se tam bere — „je bila kakor je znano, več let navada, zapisnike v kazinskih zadevah tacih oséb, ki so le slovanski jezik razumele, tako iz- delovati, de sodnik, ki je bil vodnik zaslišanja, in slo- vanskiga jezika popolnoma umen, je zatoženiga in pa priče scer v slovanskim jeziku izpraševal in zasliševal, pisavec pa, ki je bil tudi slov. jezika popolnoma umen, je zapisnik v nemškim jeziku pisal. Deželno nadsod- njištvo v Celjovcu, ktero je spoznalo, de je to ravnanje §. 169 in §. 210 kazinske postave zares nasprotno, je skusilo to ravnanje odpraviti ter je 9. kimovca t. l. vsim sodijam na Krajskim ukazalo, de naj se pri pri- čah in tožencih, ki le slovanski jezik razumejo, za-

pisniki v slovenskim in v nemškim jeziku pišejo, zra- ven pa prisežen tolmač pokliče. Pokazalo se je pa po enoglasnih naznanilih več kolegijalnih in posamesnih okrajnih sodnic, de ni mogoče, ta ukáz spolnovati, de- loma zato, ker pisanje zapisnikov v dveh jezikih je silno zamudno in trudno, deloma in posebno pa zato, ker, po enoglasnih naznanilih deželniga nadsodništva za Koroško in Krajsko in general-prokuratorja, scer vsi (??) vradniki na Krajskim slovanski jezik tako raz- umejo, de zamorejo v njem govoriti in v zaslišanje po- klicane zasliševati, de ga pa — razun malokterih — veči del pisati ne zna. Ker ta neznanost po nazna- nilih deželnih vradij se ne najde samo pri uradnikih, temuč tudi sploh v deželi, je ta skušnja prepričanje vtemelila, de slovanski jezik sedaj še ni toliko izobra- žen, de bi se zamogel pri sodijah kot vradni jezik ra- biti. To je deželno nadsodništvo in pa general-pro- kuratorja napotilo, ministerstvu pravosodja nasvetovati: de naj se tudi prihodnjič zapisniki, ki se z osebami na- pravljajo, ki le slovanski jezik razumejo in če ga tudi sodnik in pisavec razumeta, le v nemškim jeziku pi- šejo.“

„Na to je ministerstvo pravosodja deželnemu nad- sodništvu na Koroškim in Krajskim odgovorilo: de imata scer po postavi na Krajskim in v slovenskih okrajnah Koroškiga nemški in slovanski jezik za sod- njiški jezik veljati, de naj se tedaj zapisniki s toženci in pričami, ki le slovanski jezik razumejo, pravilama v slovanskim jeziku pišejo, — de pa z oziram na raz- mere, ki sta jih nadsodništvo in general-prokurator razodela, mora za zdaj še izjema od te postave ob- veljati. Po tem je bilo tedaj dovoljeno, de naj se vse- lej, kadar se osebe le slovanskiga jezika zaslišujejo, če sodnik nima zapisovavca pri sebi, kateri slovanski jezik tudi ročno pisati zna, in če sodnik in zapisovavec jezik zaslišaniga razumeta, zapisnik v nemškim jeziku piše, zapis pa potem zaslišanimu v slovanskim jeziku pred bere. — Silne vzroke tega ukaza, ki se vpira na to, de je ročnost v pisanju slovenskiga jezika le malo razširjena, sploh na znanje dati, se nam je za to po- potrebno zdélo, de se napčnim razsodkam v okom pride.“ —

Tako se glasi spis v Dunajskim listu. Kdo ga je spisal, ne vémo, — toliko je pa gotovo, de pisavec vkljub zgodovini in sedanjim uvladnimu jeziku od slovenskiga jezika, clo nič vediti noče, ker vedno le od slovan- skiga govori. Ali morebiti s tem, de na naš jezik bíje, vsim slovanskim jezikam hoče vgodnost za pi- sanje zapisnikov odréči? Zna biti. Kdo zamore vse skrivnosti današnjiga časa zapopasti! — Pa pustimo to, in preglejmo razjasnenje.

(Konec sledí.)

Slovenske narodske pesmi v nemško prestavljene.

(Dalje.)

Razun tega razjasnenja narodskih pesem še drugih opomb v predgovoru najdemo. Pa one niso za naše bravece tolikanj važne, ker večidel le vodila zadenejo, kterih se je bilo treba deržati pri zbiranju pesem za to knjižico, in pri njih prestavljanju v nemški jezik. Slišali smo, s kako gorečo besedo naš rojak nekdanjost našiga naroda popisuje. Pa tudi njegov razsodek v sedanjih prizadevah Slovincov, s kterim pregovor sklene, lepo dokazuje pravičnost in poštenost nemškiga pevca, kateri se ne da od jednostranosti prevariti, da bi Slovence razžalil, ali v krivi sodbi njemu prihodnost odrekel. Toraj tudi konec tega krasniga uvoda tukaj pristavimo, ki se takole glasi:

„Preglejmo še enkrat v to zbirko vzete pesmi, kterih

*) Obljubljeni sestavki za Novice nam bojo dragi in prosimo za-nje. Le edino samo želimo, da so prav po domače spisani in vsakterimu bravcu lahko umevni. Namen »Novic« to terja. Vred.

1) Homot se sliši pri nas in pomeni stvar brez redú.

2) Glat, krystal, je čisto narodno, bolje tedaj kakor prekla- dano: vledenec.

3) Ustrojstvo, organismus od stvoriti, i. t. d.

4) Akademija, a in kadmus, po kterim se je izobrazenost u starodavnih časih do naših krajev preselila.

5) Museum, ravnolično z misliti, tedej mesto, kjer se misli. Pisatelj.